

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

Belmunkatársak: Bányai Árpád, Pórtás Gyula, Dr. Ferenczi Zoltán, Solyom János és Zajzon Pénes.

Megjelenik — július és augusztus havát kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. — Előfizetési ára: egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. — Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számítottak. — Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapiac-tér 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — SÓLYOM JÁNOS, községi iskolai tanító, egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Foleki út 1. sz. a.) küldendők

Dr. Bartók István.

1844—1889.

Egy év leforgása alatt polgári iskolánk tanártestületét a második nagy veszteség érte. Azok közül, kik mai virágzó intézetünk bölcsőjénél ott állottak, már kettő távozott el: a mult évben Czirják Albert, most dr. Bartók István. Nem mondom azt, hogy a mai felfogás szerint e veszteségek nem pótolhattak és nem pótolhatók. Melyikünk mondhatná, hogy kedveseinek szívet leszámítva új marad utána? Ámde enyhíti-e azért a válás fájdalmát a tudat, hogy íme a legderekabbak, a legmunkásabbak egyike férfi kora javán, kora sirba hanyatlik? A vigasz bölcselése is csak az ürességre mutat rá, a most már üres helyre, melyben szemléltük őt 17 évi fáradságtalan, nyugalmat és élvezetet nem ismerő munkájában. És mert e munka soha sem pihenő volt; a veszteség fájdalma nem csak iskolánké. Ő benne munkásságánál fogva több ember lakott. A veszteség fájdalmát érzi a keresk. akadémia, melynek születésétől fogva maig volt tanára s utóbb orvos; érzi saját egyháza, melynek főgymnasiumában, mint tanár és orvos tette szolgálatát. De hivatásának köteleménél fogva nem maradhatott csak a tanügynél. Mint orvos, nem csak az iskoláé, a társadalomé volt. Tudományát a legnagyobb, mondhatnám mohó szenvedélylyel űzte és meleg szeretettel gyógyíttatta ama sebeket, melyeket az élet harczaiban nyerünk. S gyógyításában főképp az emberszeretetet vezette. Azt mondja Eötvös, hogy korunk legszebb vonása az emberszeretet. Bartók ennek a humanizmusnak volt egyik legjelesebb katonája. S hogy e hivatásának, mint emberbarát, jobban megfelelhessen, az orvosi tudomány egész területét kitarító és roppant szorgalommal művelte. Tekintsétek meg szakkönyvtárát ezer és ezer köteteivel: ez bizonyítéka, hogy tudománya vívmányainak legutolsó fokaival folyton lépést tartott. Az orvosi hivatás különben is egyike a legmagasztosabbaknak. Az Isten kivált e tudomány bajnokaira és a valódi papokra bízta, hogy munkájának egy részét végezzék,

amazok a testi, ezek a lelki szenvedések között. Ha a mai tudomány állhatott s tehette volna hivatását Jób mellett, a Jób-könyve hiányoznék a Bibliából.

Hivatásának e szenvedélye vezette rá, hogy legyen ő egyszersmind a szűkölködők és szegények orvosa. Ingyen rendelő óráiban felemelő érzés volt látni őt betegei között, kiknek az enyhítő szer folyton készen állott asztalán, miket nagy részben maga is készített el. Őt egész nap az iskolában, könyvei között, vagy betegeinél lehetett találni. Az élet neki csak munka volt, de a munkában a legnagyobb élvezet. Sirja mellett nem csak a Tanügy áll meg könnyezve, még inkább a Szenvedés, mely nyögve borul rá, kétkedve, hol talál ily meleg szívű enyhítőre ezután. Halála nem egynek fáj, mindnyájunknak. Életében nem állt oldala mellett szerető, hű nő, ki letörölje az élet verítékét; de ott állott a szegények áldása, a társadalom szeretete. Sirjára, koporsójára, holt tetemére nem hull le könyező özvegy, árva gyermek; de ott gyászol az az egész társadalom, mely neki valódi családja volt és — mondjam-e, felemlítsem-e? — ott gyászol egyetlen élő testvére, ott nagybátyja, ki nevelő apja volt, ama tudattal, hogy az elhunytban a család utolsó férfi sarja távozott el, az utolsó reméység. A Bartók-czímer, melyen egy göröngyös uton könyvvel haladó utas jelezte a család hivatását, megfordulóban áll s a nemes és felemelő hivatást hazánkban egy nemzetséggel kevesebb fogja végezni. Oh a jóság mekkora ereje vész itt el s nem vigasztal a tudat, hogy őt e törekvés túldí. Ő maga sokszor emlegette ezt. S a mint megjelenik előttem most is a maga életerősnek látszó alakjában, meleg mosolylyal arcán, mindig cselekvésben, lőtás-futásban, szomorún jut eszembe a bánatos jóslat, melyet utóbbi betegeskedése idején nem sokáig terjedhető életéről mondott: „Apám 48 éves korában halt meg, én sem élhetek tovább; addig sem, én többet dolgozom.“ Őt azonban megedzette tudománya, szinte jó kedvvel tette e jóslatokat. De engem, de minket az ő tudománya nem edzett meg, mélyen meghatva fájlaljuk a nemes szívű embert, a derék férfiut, a tanügy lelkes bajnokát és az orvosi tudomány emberbaráti mivelőjét.

Ferenczi Zoltán.

A tanító mint nevelő.

Sokszor el volt mondva, hogy nincs az állami életben olyan hiány, melynek pótlására az intéző körök és a közönség első sorban a népiskola felé ne irányozná tekintetét. A néptanítónak méhésznek, kertésznek, mezei gazdának, iparosnak, orvosnak, szóval minden tudó doktornak s végül természetesen paedagogusnak is kell lennie.

Nevekedik ezen sok águ követelésnek jelentősége, ha szemügyre vesszük nem azt, hogy mily csekély fizetéssel díjazták azt, a kitől annyit követelnek; hanem figyelemre méltatjuk azt a körülményt, hogy mily kevés eszközzel rendelkezhetik egy tanító a legjobb esetben is, annak a sok mindennek teljesítésére. Ne vegyünk most egyebet, csak azt a legméltányosabb követelést, hogy a tanító ne csak tanítson, hanem főképen neveljen. Milyen kevés idő az, a mennyit a gyermek a tanító szeme előtt eltölt. A tanító átveszi a gyermeket 6 éves korában, mikor már a különböző indulatoknak egész serege meg van benne; vele ül hetenkint 26 órát azon 168 órából, a mely egy hét alatt lefoly. Nem említjük az iskolából kikerülés utáni éveket. Elég arra gondolnunk, hogy még egyenlő idő alatt is mily aránytalanul erősebbnek tűnhetik fel első tekintetre az iskolai életen kívül működő számtalan tényezőnek befolyása szemben azon hatással, melyet a tanító egymagára a gyermek nevelése érdekében kifejthet.

Ez a körülmény természetesen nem kedvező; azonban az okos tanítót soha sem lankaszthatja el buzgóságában. Hiszen az, hogy sokat kívánnak a népiskolától lényegében azt jelenti, hogy a közönség látja, hogy milyen fontos tényező az állami és társadalmi életben a helyes nevelés. De jelenti azt is, hogy mennyire nem lehet kicsinyelni annak működését, a ki a nevelés munkájának végzésében a szülőkkel osztozásra van hivatva. A sok tenni való pedig minden hivatása magaslatán álló tanítót bizonynyal arra a gondolatra vezet, hogy becsülje meg az időt, s fordítsa igyekezetét arra, hogy a rendelkezése alatt álló eszközöket mennél inkább értékesítse és használja fel.

A jó példa, okos tanácsok, lelkesítő szavak, a lelki élet külső jelenségének helyes felismerése, megítélése s azok nyomán járó tapintatos elbánás egyes felmerült esetekben rövid idő alatt is sok jó magot hinthetnek el a gyermek fogékony lelkébe.

Természetesen a nevelési eljárás eredménye a legtöbb esetben nem mutatkozik közvetlenül a nevelői ténykedés után. Ezenkívül az előjöhethető esetek rendkívül változatosak s belőlük némelyik egy tanító egész életében talán egyetlen-egyszer fordul elő. Ezért a tanítói karnak a maga egészében egy rendszert kell alkotnia a nevelés érdekében. A jelen nemzedék tanuljon egymás példáiból; de tanuljon a régibb tanítók példáiból is, szóval a jelen a múlttól, a jövőre a jelentől.

E gondolatot fejűjíteni nem látjuk időszerűtlennek az iskolai év kezdetén, midőn nemcsak az eltanítandó tananyag tekintetében, hanem az elérendő erkölcsi sikerek érdekében is számot kell vetnünk magunkkal, hogy vajjon mit tehetünk a rendelkezésünkre álló rövid idő alatt szűk hatáskörünkben, hogy tanítói s nevelői kötelességünknek mennél hivebben megfelelhessünk. A tanító nevelői munkásságának ébrentartására s termékenyebbé tételére ezéleznak rövidre vont szavaink.

Bárki tapasztalhatta, hogy a növényeket a földbe takart mag első hajtásából csak nagyon gyakorlott szem ismerheti meg.

Az erények és bűnök csirái még nehezebben különböztethetők meg első alakulásaikban. Pld. a jellem szil-

lárság kitünő erény, a makacsság kerülendő erkölcsi megtévedés. És e kettő oly közel áll egymáshoz kezdetleges megjelenésében, hogy a legkönnyebben összetéveszthető. Ha egy gyermeknek parancsoljuk, hogy szavaljon, vagy zongorázzék, vagy táncoljon s ezt megtagadja, pedig tudna; sőt a megtagadást kész annyira vinni, hogy a legérzékenyebb büntetést is kiállja inkább, mintsem tágítson attól, a mit fejébe vett: ezt rendszerint makacsságnak szoktuk nevezni. A makacsság rossz tulajdonság s mint ilyent igyekszünk kiirtani a gyermek lelkéből. Pedig nem a lágy viaszként hajtható erőlytelen gyermekből válnak a Szondik, Zrinyiek, Körösi Csomák, Columbusok, hanem az olyanokból, a kiknek szilárd akaratuk van.

Az az erő, mely a táncolni nem akaró gyermeket visszatartotta a tánczólástól s arra bírta, hogy a büntetéstől való félelmet elriassza s érzékenységét a büntetés iránt eltompítsa, helyes irányban vezetve rettenthetetlen hősi bátorsággá s megingathatlan férfias elhatározássá nőhetne volna ki magát, ha a büntetés szigorával el nem tiporjuk, vagy tervszerű nevelés által el nem lágyítjuk.

Az erőt, mely a mi akaratunkkal szembe szállott, makacsságnak neveztük, mert nem ismertük a meglehet nemes, méltánylásra érdemes okot, mely a gyermeket arra készítette, hogy kívánságunk teljesítését megtagadja. Éppen olyan eset van itt, mint mikor valami természeti tűneményt csodának nevezünk csak azért, mert physikai okát megmagyarázni nem tudjuk.

Vegyünk egy más példát. Egy gyermek az almák közül, melyeket pajtásaival meg kell osztania, mindig a jobbikat tartja meg magának; ha két labda van, mint játszó eszköz s egyik az övé, másik a játszó pajtásé, s az egyiket meg lehet kimélni, ő a magaét teszi félre; a hintán a kényelmesebb, minden játékban az előnyösebb helyet biztosítja magának; a játékok közül mindig azt választja, a melyik neki kellemes, nem azt, a melyik pajtásainak szerez örömet; a munkából azt, a melyik reá nézve könnyebb; veszályban, biztonságban, kárban, hásonban, előnyben, hátrányban előbb gondolt magára, mint másra. Az ilyen gyermeket önzőnek nevezjük s az is lesz, ha a jelzett hajlam szenvedélylyé válik benne, s a felszínre került erkölcsi jelenség nemesebb tényezők vegyítése által más összetétellel nem alakul. Az önzés pedig rút s mint társadalmi mételey minden rendelkezésre álló eszközzel irtandó.

Ámde az a gyermek, a kiről szólánk, okos nevelés által egyikévé válhatnak a legjobb családfőknek s hazafiaknak. Mert végelemzésben a gyermekben nyilvánuló önzés nem egyéb, mint élénk figyelem az élet különböző viszonyaiban szem eléjébe ötlő olyan érdekszálak iránt, melyek közvetve, vagy közvetlenül felé irányulnak. Könnyű belátni, hogy az ilyen természetű érdek-szál fonala nem hagyja érintetlenül a családot és a hazát sem. Csak egy kissé kell tágítani a legszorosabb értelemben vett én határait.

A család, a haza mindig közelebb vannak saját énünkhez, mint sem más hasonló alakjai az emberi egyesületeknek.

Csak természetes tehát, hogy azoknak boldogulása inkább szívünkön fekdjék, mintsem más hasonló emberi intézmények előmenetele. A ki e felfogásból ki akar bontakozni, egy munkát végez azzal, a ki őt érzékét igyekeznék eltompítani, hogy ne azt érezze édesnek, a mi ízlelő szervére az édes hatását tenné természet szerint; ne azt lássa kéknak, a mit belszerkezeténél fogva látás-idege kéknak fogna fel elrontás nélkül.

Valamint az érzéseket lehet tökéletesíteni, de lehet

elrontani is, úgy a lélekben lerakva levő őserőt lehet vezetni, de lehet eldurvítani, vagy tétlenségre zibbasztani a czélszerűtlen bánás által.

Röviden szólva a rút önzés s a magasztos patriar-chális és hazafiui erény csírái, mint az erkölcsi élet első fejleményei nem egyik, nem azonosak ugyan, de olyan közel állanak egymáshoz hasonlóság tekintetében, hogy a vigyázatlan nevelő jó szándékból az erényt pusztíthatja ki, midőn a rossz tulajdont igyekszik kiirtani a gyermek szívéből.

Ilyen formán vagyunk a hiusággal s a minden tiszteletre méltó legnemesebb ambitioval.

A nemes ambitio intézeteket alapít, éjjeleket viraszt hangyaszorgalmat és türelmet igénylő munkákon, ezerféle ügyet végez, pihenést nem ismerő fáradsággal, a haza, az emberiség javára.

A hiuság nem ismer gyermeket, szülőt, testvért, barátot, szóval semmi családi s polgári kötelet; kész feláldozni mindent annak az eszmének, hogy beszéltesen vagy legalább gondoltasson magáról. Nagy különbség van a kettő között s azért az egyiket fejleszteni, a másikat irtani kell; de nem könnyű egymástól megkülönböztetni őket, midőn még kezdetleges állapotban vannak.

Az erkölcsi élet eme két különböző fejleményének első megjelenése, elburkolt őseroje nyilatkozhatik a gyermeknél egy szalagban, kalapra illesztett tolluban, öltözködési vágyban, csacsukaságban, szóval különféle feltűnésre számító beszédbeli s ténykedési jelenségekben.

A nemes ambitio és elítélendő hiuság ősgyökere azon közös jelleggel bírnak, hogy első sorban a lélek a rendesnél fogékonyabb, érzékenyebb a lelkiismeret belső szavára, az öntudat elismerésére s mondhatjuk megdicsé- résére; s másod sorban a mások kitértető becsülésére s jogosan vagy jogtalanul, de a megítélendő által minden- esetre reánézve kedvezőnek tartott s ennél fogva kellemes hatású ítéleteire.

Sok más példát hozhatnánk fel annak bizonyításá- ra, hogy mennyire hasonló gyökérről hajtanak az ember dicséretes és hibáztatandó tulajdonai.

A lelki élet jelzett világában kell mennél alaposabb tanulmányozást tenni azon tanítónak, a ki mint nevelő, hivatását az erkölcsi eredmények tekintetében híven be akarja tölteni. Amde erre senkit sem tanít meg a pusztá elmélkedés. Mint a botanikus, zologus, geologus stb. a szabad természet vizsgálásából meríti megbízható ismereteit, úgy az okos tanító a gyermekvilág eleven, pezsgő életéből gyűjti össze azon adatokat, melyekre nevelés- tudományát alapítani kívánja. Mit tanácsolnak általános elv gyanánt a Niemeyerek, Rousseauk, Kantok, Benekék, Lockék, Salzmannok, Herbartok, Pestalozzok stb. stb., sokan olvastuk s megértettük; de nem tudjuk, hogy mit tett Péter falusi tanító, Pál egyszerű családapa, vagy hogyan járt el az édes anya egy előfordult konkrét eset- ben. Csak annyit látunk, hogy egyiknek nevelését áldás kíséri, a másiknak egyik vagy másik gyermeke vagy min- denik rossz. Szeretjük a nevelés rossz eredményeért a felelősséget a természetre hárítani, de ez sokszor nagyon igazságtalan. A konkrét esetek gyűjtése s megfigyelése sok dolgot más színben tüntetne fel előttünk. A fogal- makra vonatkozó elvekre nézve megegyezünk, de a fo- galmak jelvényeit másképen csoportosítjuk. Az ebből szár- mazó félreértéseket a nevelés köréből gyűjtött adatok, egyes esetek tanulmányozása apasztaná

Ilyen adatokra volna nekünk szükségünk, ilyen ada- tokat kellene a tanítóknak gyűjteni az iskolai életből s a mennyire hozzá férhetnek, a családi élet mezejéről. Ezt ehetnék kartársaink úgy, hogy naplót vezetnének azon

esetekről, melyek pályájokon előadódnak. Félreértés kike- rülése okán megjegyezzük, hogy nem értjük mi ez alatt azt, hogy a tanító napi munkája után neki üljön s fél éjszakán keresztül írja a jelzett naplót. Csak az egyszerű tényt kell feljegyezni, lehetőleg röviden s minden színe- zés nélkül. Mi történt s hogyan járt el a szülő, vagy tanító a fenforgó esetben?

Az ilyen adatokat, mint más alkalommal is mon- dottuk, örömet elfogadja szerkesztőségünk akár feldol- gozva, akár feldolgozás végett. E tekintetben követendő példa gyanánt hivatkozhatunk Schwarczel Adél munka- társunk „Képek az iskolai nevelés köréből“ című felol- vasására, melyet lapunk mult évi 13. számában közöltünk. Meg vagyunk győződve, hogy a tanítók az ilyen irányu tanulmányozás és tapasztalat-gyűjtés által maguknak kel- lemes foglalkozást fognak szerezni; neveléstani ismeretei- ket a szemlélet közvetlen hatása alatt jelentékenyen gya- rapítják; mi közben tapintatuk élesedik s a magyar neve- lés-tudomány sokat fog nyerni.

Ajánljuk t. olvasóinknak s különösen kedves kartár- sainknak az ilyen irányu tapasztalat-gyűjtést s a felme- rült eseteknek velünk közlését.

Lapunk e célra külön rovatot fog nyitni, melynek folyamatban tartására munkatársakul megnyertük Baló József, Boga Károly és Szentgyörgyi K. Lajos t. kar- társakat. De másokat is szívesen fogadunk.

Fazakas József.

Az ösztönök nevelési szempontból.

Az ösztönök a természeti szükség érzetén alapul- nak; a természeti szükség meg valamely hiányra ve- zethető vissza. Ezen természeti szükségből eredő hiány- érzet ingerli az embert a kielégítésre s addig nem nyugszik, a míg az ingerlés meg nem semmisült. Azt a törekvésünket, hogy a természeti hiányérzetből származó ingert megszüntessük, ösztönnek mondjuk.

Az ösztönök a szerint, a mint a testi élet szükség- leteiből, vagy a lélek működéséből erednek, érzékiek- nek és lelkieknek nevezetnek. Az ember ösztönei, alapjokban véve, se jók, se rosszak, hanem lehetnek ilye- nek is, olyanok is a szerint, a mint az értelem és ész által szabályoztatnak, vagy pedig a mint az emberi ren- deltetés elleni uralomra vergődnek. Ugyanis minden ösz- tönünk bizonyos mértékig a szellem által befolyásolható s ennek szolgálatába hajtható, így tehát még a legérzé- kiesebb szükségleteinknek is határt tudunk szabni és fe- lettők uralkodni. Az embernél az állati ösztönöknek ne- mesebb irányt kell venni, s a mi az állatoknál mindig mint pusztán természeti kényszerítő szükség vakon mű- ködik, annak az embernél nemesebb, szellemültebb alak- ban kell megjeleneni. A ki ösztöneinek parancsolni nem tud, az egész életére rabjává lesz saját magának, a mely rabságból, különösen ha a megszokás is, mint rendesen, hozzá járul, vajmi nehéz kimenekülni.

Ha tehát az ösztönök irányítása és megzabolázása magától az embertől függ, ebből önként következik, hogy az irányítás és megfékezés már korán, a szülői házban kezdődjék s az egész nevelési időn át, sőt később is folytatódjék.

Az érzéki ösztönök közül legelőször és legha- talmasabban lép föl az önfentartás ösztöne, a mely a gyermeknél első sorban a táplálkozási szükségben nyilat- kozik. Hogy ezen ösztön túlságos uralomra ne jusson, szükséges a gyermeknek elégséges és egészséges táplálé- kot adnunk s jogos kívánságát kielégítenünk; de más részt hozzá kell szoktatnunk az evésben, ivásban való

rendre, mértékletességre és visszatartóztatásra, nehogy a korlátlan evés-ivás torkossággá, nyálánksággá, vagy iszákossággá fajuljon. Szóval az önuralomra szoktatást, mint az emberi erények egyik legnemesebbikét, itt is, miként minden más ösztönöknél és vágyaknál, gyakorolnunk kell.

Az előbbivel szorosan összefügg az élet szeretetének ösztöne. Tanulja megbecsülni és óvni a gyermek az ő legbecsesebb kincsét: életét és egészségét; de megint föl kell világosítani őt, hogy a test elkényeztetése és a túlságos aggodalmaskodás amannak megvédésében jóval többet árt, mint használ.

Az önfentartási ösztönrel karöltve támad föl az embernél a tevékenységi, mozgási ösztön s a mint a gyermek csontjai, izmai erősödnek, a mozgás szüksége mind inkább fokozódik. Ez is, mint minden más ösztön, a nevelés által szabályozandó. A tevékenységi hajlandóságot össze kell kötni a szabályos munkálkodással és alkalmas játékokkal. Kezdetben elégedjünk meg a játékkal, később azonban szoktassuk a gyermeket bizonyos ideig tartó munkára is. A munka legyen a növendék erejéhez mérve, tehát se nem nagyon könnyű, sem pedig igen nehéz. Ha sikerült a gyermeknek valamit önerejéből elvégezni, ez a siker újabb tevékenységre fogja őt ösztönözni s lelkére felvidámítólak fog hatni. Nincs a tevékenységi hajlandóságnak hatékonyabb sarkalója, mint a munka elvégzése után föllépő kellemes érzélem; a nevelő legyen mindig azon, hogy a gyermek az ő feladatában eredményre jutasson, mert a siker a legjobb biztosíték a munkásság megkedveltetésére. A nevelő segítse, utasítsa, bátorítsa a növendéket s ha első ízben nem is sikerül valamely dolog, ne hűtse le dorgálással, pirongatással a gyermek kedvét. A munkában legyen kellő rend, fokozat, változatosság és kitarás; óvakodni kell a kapcsolástól s tervszerűtlenségtől épp úgy, mint a folytonos egyhangúságtól, mert a míg az egyforma, egyhangú munka csökkenti, vagy megbénítja a haladás vágyát, addig a túlságos változatosság állhatatlanságra, felületességre, vagy éppen könnyelműségre vezet. A munkálkodást hassa át a vidámság hangulata a nélkül, hogy ez mulatozásá fajulna el. A munka soha sem lehet játék s már korán szokják hozzá a gyermek, hogy ha valamihez fog, azt ne tekintse pusztán időöltésnek, hanem komoly dolognak. A munkát kövesse a játék, a játékot a munka, de a kettőt egyszerre nem szabad végezni.

A tevékenységi ösztönrel szorosan összefügg az utánozni szeretés. Ezt különösen a helyes példaadás és gyakorlás által lehet fejleszteni és jó irányban megtartani.

Alig kezdi a kis gyermek érzékeit gyakorolni, már is jelentkezik ő nála a birtoklási ösztön. Ennek szabályozása, illetőleg fejlesztése körül igen lényeges feladatok hárarnak a nevelőre. A gyermekek bírás-ösztönük működése közben rendszeren szeretnek túlsásokba átcsapni: egyik kapzsi s mindent magának akarna megkaparítani; a másik meg nem becsüli meg holmiját s könnyű vérral szétszórja vagyunkáját. Ezek a túlsások aztán, ha gátot nem vetünk nekik, a fejlődő korrall, vagy fősvénységgé, vagy pedig vesztegetéssé fajulhatnak el s más bűnöknek válhatnak kiinduló pontjaivá.

A szülők, nevelők ne engedjék meg, hogy a gyermek bármely tárgyat is kérés és engedelem nélkül elvegyen. Tanuljon meg jó korán különbséget tenni az enyém és a tiéd között. Rendszerint az olyan gyermekek válnak kapzsiivá, vagy fecserlővé, a kik oda haza akármilyen büntetlenül hozzányulhattak, vagy a kiket játékszerekkel s a ruhák egész özönével elhalmoztak. Hozzá kell szoktatnunk a gyermeket, hogy a neki adott dologgal (játék-

szer, élelem, ruha, pénz stb.) tudjon megelégedni, és semmi kérés, könyörgés, vagy siránkozás által ne engedjék magunkat megpuhítani. De hozzá kell szoktatnunk ahhoz is, hogy a mely tárgyat neki egyszerűen átadtunk, azt tudja megkimélni, s ha ezt nem tenné, akkor alkalmazzuk a természetes büntetést, vagyis az elrontott, bepiszkolt, elvesztegetett tárgy helyett ne adjunk számára újat. Szeressen tapasztalatot a gyermek saját kárára; érezze rossz tettének természetes következményeit.

Ha a növendéket a birtokkal való helyes bánásmódhoz akarjuk szoktatni, a legelső feltétel, hogy legyen meg neki az ő saját vagyunkája, a melyhez mások, pl. testvérei, igényt nem tarthatnak. Eme saját vagyunka lehet: játékszer, könyv, íróeszköz, kertrész, virág, állat, sőt lehet bizonyos kisebb mennyiségű pénz is. Vigyázzunk aztán, hogy a gyermek az ő vagyonát helyesen használja fel. A ki a részére adott élelmi szerekekkel, vagy más tárgyakkal helyesen bánik, adjunk annak ilyeket máskor is, de a ki azokat meg nem becsülte, vagy elfecsérelte, ne részesítsük kedvezményeinkben. Vegyük rá a gyermeket, hogy vagyonából a szükölködőknek önkényűleg adakozzék, de egyszersmind értsük meg vele, hogy a rosszul alkalmazott jószívűség még nem helyes cselekedet.

Sokan azt mondják, hogy a gyermek kezébe nem való a pénz. Miért ne? Hozzá kell szoktatni őt a pénzzel való helyes bánáshoz éppen úgy, mint elő kell készítenünk az élet mindennemű viszonyaiban éléshez. Annyi azonban áll, hogy sok pénzt nem szabad a gyermek számára adni és folyton figyelemmel kell őt kísérni, vajjon a neki adott összeget nem fordítja-e rossz célokra. Ha a gyermeket nem tanítanók meg a pénzzel való bánásra, félt, hogy később sem tudna azzal helyesen bánni.

Vigyázzunk, nehogy a gyermek nyerészködő játékok rabjává legyen, ezért tiltsunk el minden pénzzel való időöltést. A növendék túlságos takarékoságának ne nagyon örüljünk, mert ez idővel fősvénységgé, önzéssé fajulhat. Időnként kérjünk számat a gyermektől, hogy pénzt mire fordította; a már irni tudó növendékek vezessenek naplót bevételeikről és kiadásukról.

A módosabb szülők egynémelyikének hibája, hogy a gyermekek előtt vagyonukat hánytorgatják s oly nagy igényeket ébresztenek ezekben, a melyeknek kielégítése talán nem is fog majd hatalmukban állni. Hányszor előfordul aztán az is, hogy a gazdagabb szülők elkényeztetett és kevéssel beérésre nem szoktatott gyermekei az öröklött birtokot eltékozzolják! De más részről vannak olyan szülők is, a kik bár vagyoniilag szorult helyzetben élnek, mindazonáltal nagyobb igényekre növelik fel gyermekeiket, mint a hogy kellene; s innen van aztán, hogy emezek az életbe lépve, rendszerint elégedetlenek lesznek, vagy pedig folytonos anyagi bajok között hanykodnak, mignem néha az öngyilkosságban keresnek menekedést.

Korán kell a gyermeket munkára nevelni s habár csak egy pár garas is az, a mihez önerejéből jutott, mindamellott ezen csekély összeg, nevelési szempontból, végtelenül jótékony hatású lehet a növendék jövődöbeli életviszonyaira, mert ez által nem csak azt tanulja meg, hogy mily nehéz a vagyont megszerezni, hanem azt is, hogy mikép kell azt megbecsülni.

A hol megint a birtok-ösztön elfajulásával, vagy éppen a csenésre való hajlamokkal találkozunk, ott szigorú ellenőrzéssel és büntetéssel kell a bajt csirájában elfojtatnunk. Igyekezzünk minden olyan alkalmat eltávolítani, a mely a gyermeket a lopásra csábíthatná, mert már régen megmondták, hogy: occasio facit furem. Szigorú ellenőrzés, a gyermek értelmének fölvilágosítása, becsület-

és szögyenérzetének fejlesztése, emberi méltóságának fölbresztése, az isten-félelem fölkeltése mind megannyi nevelési eszközök, a melyeknek czélszerű felhasználásával a csenésre való hajlamokat ki lehet irtanunk. Tárjon fel a nevelő a közéletből és a történelemből vett példákat, a melyek a gyermekkel a bűnt megutáltatják, s hivatkozzék istennek, a legfőbb bírónak itéletére s a lelkiismeret mardosásaira, mint a gonosz tetteknek következményeire.

(Vége következik)

Zajzon Dénes.

A fogalmazás tanítása az elemi iskolában.*)

A miniszteri tanterv már az elemi iskola feladatait kitűzi, hogy képesítsük a tanulót arra, miszerint egy általa ismert tárgyról gondolatokat alkosson és azt egyszerű, de szabatos alakban közölni is tudja, úgy beszéd, mint írás által. Ha számba vesszük, hogy e czélt mennyire érik el a körünkbe tartozó népiskolák, be kell ismernünk, miszerint az írásbeli gondolatközlés tekintetében a legjobb helyen alig van megközelítve is a feladat, s csak kivételesen tudnak egyes iskoláknál felmutatni némi eredményt. E bajnak oka könnyen felismerhető: egyik az, hogy a szóbeli tanítás háttérbe szorítja a fogalmazást; a másik ok az, hogy a fogalmazás tanításának módszérére vonatkozó kérdések is még letárgyalásra várnak, s csak azután lehet egy egységes és helyes eljárást végleg megállapítani. Hogy a szóbeli tanítás van túlsúlyban s hogy első sorban a beszélő képességet fejlesztik, az egészen természetes. A beszéd könnyebb, közvetlenebb, gyorsabban alkalmazható és sokkal általánosabban használt eszköz a gondolatközlésnek, mint az írás, épen ezért azt legelőbb is kell képezni, csak hogy mellette az írásbeli gondolatközlés ismertetésére is kellő gondot kell fordítani. A jelen alkalommal épen a fogalmazás tanításáról akarok egy pár nézetet elmondani, melyeket közvetlen tapasztalatokból vontam el. Ha alkalmat adhatok esetleg szélesebb körű eszmecserére is, az a fogalmazás tanításnak bizonyára hasznára válnék.

Hogyan lehetne a fogalmazást több sikerrel tanítani az elemi iskolában? Kérdésemre oly módon felelek meg, hogy nem ismételek az úgy is általánosan ismert helyes eljárást, hanem inkább véleményem nyilvánítok néhány ide tartozó kérdéssel, melyek még eldöntve nincsenek; azután röviden leirom magát az eljárást is, miképen tartom czélszerűnek a fogalmazás tanítását; végül összeállítok egy tanévi anyagot, 6 osztályu elemi iskola számára.

A fogalmazás nyelvtani tárgy lévén, leggyakrabban a tulajdonképeni nyelvtan tanításával van összekapcsolva és az u. n. nyelvtani gyakorlatokkal együtt kezeltetik. Ezt nem tartom helyes eljárásnak. Mindkét írásbeli munkának más-más, teljesen elkülönített feladata van. A nyelvtani gyakorlatokkal a nyelvtani ismereteket kell megerősítenünk, míg a fogalmazási gyakorlat által a gondolatalkotást és az alkotott gondolat írásbeli kifejezését kell megismertetnünk és begyakoroltatnunk. Ha ennyire külföldi álló célja van a kétféle írásbeli dolgozatnak, a gyakorlatban is válaszszuk azokat egészen külön. Nyelvtani gyakorlatot irassunk nyelvtani órán, míg a fogalmazásosakat az első osztályban a beszéd- és ért. gyakorlatokkal, a

második osztályban is szintén a beszéd- és ért. gyakorlatokkal és részben az olvasmányok tárgyalásával, a többi osztályokban egészen az olvasmány tárgyalásokkal kapcsolatosan készíttessük, külön állóan más írásbeli feladattól.

A fogalmazást nem tekinthetjük egy önálló tantárgynak, melyet tanórákra beosztva eltaníthatnánk, de nem is szükséges azt külön választanunk, mert más tárgyakal összekapcsolva sikeresen tanítható, csak hogy csoportosítsuk azokhoz, melyekhez természeténél fogva tartozik. A beszéd- és ért. gyakorlat és olvasmány tárgyalás a legalkalmasabb arra, hogy a fogalmazást velök együtt tanítsuk, mert e két tárgy anyagából legkönnyebben kaphatunk tárgyat a fogalmazáshoz, továbbá a fogalmak, gondolatok alkotása, szavak és kifejezések ismertetése ezen tárgyaknál fordul elő leggyakrabban, a fogalmazásnál pedig épen arra van szükség. A tanterv szerint minden két hétben készíttetni kell egy írásbeli feladatot, tehát a mennyiség itt meg van határozva, de a tárgy és cél részletesebben nincs meghatározva. A tanítónak kell tehát az általános utasítás keretében öntudatos, előre megállapított tervet készítenie. Ha a tanító ezt nem teszi, hanem reá bizza magát a véletlenre s esetleg havonként, vagy még nagyobb időközökben irat valamit egy-egy ötlet-szerűen előkerülő tárgyról, úgy nem tehet eleget a kívánalomnak. Már év elején meg kell állapítani, hogy hány gyakorlatot fog iratni az egész tanévben s minden egyes fogalmazásnak tárgyát, terjedelmét, szerkesztési módját is már előre meg kell határozni.

A fogalmazás tanítását már az első osztályban meg kell kezdeni. Ez talán túlzásnak, vagy épen lehetetlenségnek tűnhetik fel első tekintetre, azonban még sem az. Csak nem kell mindjárt valami terjedelmes, önálló munkára számítanunk, hanem egyszerű, négy-öt tőmondatból álló gyakorlatra, melyek a fogalmazásnak előgyakorlatait képezik. Ezeket is csak akkor kezdjük iratni, mikor a betűket már mind megismerték a gyermekek s két, vagy talán három szóból álló mondatot is le tudnak írni tollbamondás, vagy másolás után. Akkor pld. egy kis mesét, melyet el tudnak mondani szóval, összefoglaltatunk a gyermekkel 5-6 egyszerű tőmondatba, s minden egyes mondatot leiratunk azonnal, a mint szóval megalkották. Ez a munka nem mulja fölül az első osztályos gyermek képességét sem, s a rendelkezésre álló időt sem haladja túl, a fogalmazáshoz pedig nagyon jó előkészítést képez.

Az elemi iskolai tanítók között nagyon el van terjedve bizonyos idegenkedés, tartózkodás a fogalmazások iránt, sőt gyakran lehet hallani olyan véleményt, mely szerint a fogalmazás csak öröklődés; a gyermek erejét felül mulja; időpazarlással jár; a fáradság nagyobb, mint a haszon stb. Szóval, a fogalmazás tanítását is olyan szemmel nézik, mint a hangjegy szerint való énektanítást, vagy iskolai egészségtant stb. Ennek oka abban van, hogy az illetők, midőn megkísérlik fogalmazási gyakorlatot készíttetni, igen kevés, vagy talán semmi eredményt sem látják a munkának s csak az idő és taneszköz pusztításának látszik az egész foglalkozás. Azonban ezért nem hibáztathatjuk a tárgyat, mert a baj oka a hiányos foglalkozásban rejlik.

(Folyt. következik.)

Kovács Dániel.

* T. szerző kívánságára készséggel kijelentjük, hogy e munka több mint egy év óta van kezünk közt s közlése tárgyalalmazott maradt ilyen sokára. Szerk.

T Á R C Z A.

A vízről.

Az Aristoteles-féle elemek: a föld, a víz, a levegő és a tűz, a mai értelemben vett elemekkel nem bírnak semmi közösséggel és csak az anyag bizonyos alaptulajdonságainak hordozói. Aristoteles szerint minden elem egyesít két alaptulajdonságot; így a föld, mint a szilárd állapot képviselője, hideg és száraz, a víz képviselve a cseppfolyós állapotot, hideg és nedves; a levegő vagy gőz meleg és nedves, a tűz meleg és száraz. Az anyag magában tulajdonság nélküli és ezen öt anyag határozott alakot csak az említett tulajdonságok fővétele által nyer.

Aristoteles e fölfogásának megfelelőleg alakultak a nézetek a következő időszakokban is, a mennyiben fölvetették, hogy valamely anyag tulajdonságainak változásával egy egészen más, az előbbtől különböző test származik. Thales (Kr. e. 600.) a vizet a legtisztább elemnek tartotta, a melyből a többi testek keletkeznek. Plinius állítja, hogy a felleg megsűrűsödött lég és még Newton is igen közel állónak tekintette a vizgőzt a levegőhöz.

Tapasztalati tény az, hogy a hideg a testeket gemereviti és megkeményíti és ennek felel meg Plinius állítása: a hegyi jegőcz nedvességből keletkezik, nem meleg, hanem hideg által; az erős fagyás hozta létre. Később is a víznek szilárd testökké való átalakulását gyakran állították; s még oly nagy tudósok is, mint Boyle, Newton, Leibnitz és mások kristályodott víznek tekintették a hegyi jegőczöt. A víz alkotását illető ilyen és ehhez hasonló nézetek egészen a múlt század végeig tartották fenn magukat. Igen közel járt a valósághoz 1781-ben Cavendish, a ki először mutatta ki, hogy két térfogat hidrogén-gáz elégésénél egy térfogatrész oxigénnel csak víz képződik. Cavendish azonban még a Phlogiston elmélet követője lévén, nem adhatott helyes magyarázatot; ezt 1783-ban Lavoisier adta, a ki ismételte Cavendish kísérleteit és a víz összetételét hidrogénből és oxigénből még azáltal tette bizonyossá, hogy magát a vizet bontotta alkotórészeire.

A víz pontos mennyileges térfogati összetételét 1805-ben Gay-Lussac és Humboldt adták; pontos súlyszerinti összetételét pedig Berzelius, Dulong, Dumas és mások. E vizsgálatok alapján a víz áll: 11.136 s. r. hidrogénből és 88.864 s. r. oxigénből; vagy térfogat szerint 2 térf. hidrogénből és 1 térf. oxigénből és vegytani jelzése H_2O .

A víz szétbontását (analysis) és összetételét illetőleg jó lesz a következőket tudni. Tiszta vizet összehozunk $\frac{1}{12}$ -ednyi súlyrész kénsavval és megtöltünk ezzel egy V alakúlag meghajlított, mindkét szárán, osztályozott és felül csappal ellátott üvegcsövet. A két szár alján platinhuzalok vannak beferrasztva a üvegbe és ezek az üvegen belül platinlemezbe végződnek. A kívüli lévő huzalokat összekapcsoljuk egy körülbelül 4 Bunsen elemből álló villamos batteriával. A vízben keringő villamos áram azonnal szétbontja a vizet úgy, hogy az egyik szárban összegyűl a hidrogén és a másikban az oxigén és pedig az elsőben (— sark) éppen kétannyi térfogatrész hidrogén-gáz, mint a másodikban (+ sark) oxigén-gáz. Ily módon történik a víznek elemeire való bontása (analysis).

A víz összetétele (synthesis) röviden a következő műveletet kívánja. Egy osztályozott, felül zárt és platinhuzalokkal ellátott üvegcsövet higany fölött egy bizonyos magassáig megtöltünk egy oly gázkeverékkel, mely áll 2 térfogatrész hidrogénből és 1 térfogatrész oxigén-

ből és azután a keveréken át villamos szikrát üttetünk át. Gyenge durranással egyesül egymással a keverék vizé és nem marad vissza semmi, sem a hidrogénből sem az oxigénből.

Érdekes azon a machinikai erőről is fogalmat szereznünk, melyet az említett keverék, mélyet közönségesen durrlégnek neveznek, kifejt akkor, ha zárt edényben lesz láng vagy villamos szikra segítségével vízzé egyesítve. Egy gr. hidrogén gáz elégésénél oxigéngázzal ugyanis 34462 kis hőegység lesz szabaddá téve, vagyis egy oly hőmennyiség, mely képes lenne 34432 gr. vizet 0°-ról 1°-ra fölmelegíteni. Másrészt azonban a hő erömütani egyenértéke 423; a mi annyit jelent, hogy egy hőegység, mechanikai munkára fordítva, fölmeleg 423 grammot 1 méternyire. A 34462 hőegység tehát fölmeleg 34462 × 423 = 24577 kilogrammot egy méternyire vagy 1 kilogrammot 24577 méternyire. A durrlégmennyiség, mely e roppant erőt kifejtetni képes, 0°-nál és 760 mm. nyomásnál elfér egy körülbelül 16.74 literes edényben.

E pélbából könnyen belátjuk, hogy egy ily nagyságú edényt megtöltve durrléggel, nem lenne tanácsos meggyújtani, mert roppant explosiót idézne elő. Elég nagy a hatás akkor is, ha megtöltünk durrléggel egy kis, körülbelül 100 c. c. lombikot, ezt eldugaszoljuk és a dugazon keresztül húzott sodronyok utján villamos szikra segítségével gyújtjuk ezt el. Pisztoly durranáshoz hasonló explosió mellett a lombik ezer meg ezer darabra lesz törve és minden irányban ellökve és azért ezen kísérlet is csak jól védett helyen tehető meg.

Ha a hidrogént fölhígított állapotban (világító-gáz) szintén fölhígított oxigénnel (levegő) hozzuk össze és pedig egyszerre mindig csak annyit, hogy mérsékeltbb legyen az explosio, akkor a minden egyes explosiónál kifejtett erő gépek hajtására is felhasználható, a mint ez újabb időben az ugynevezett gázmotoroknál jól is van használatra.

A tiszta víz íztelen és szagtalan, kis mennyiségben teljesen színtelennek látszik, de nagyobb mennyiségben határozott kék színt ölt. a mint eztigen szépen mutatják a havasi tavak és a jégárok, de különösen Island meleg forrásai. Hogy a víz csakugyan bír ezen sajátos kék színnel, arról meggyőződhetünk, ha 6—8 m. hosszú és belül megfeketített és mindkét végén tükörüveggel elzárt csövet megtöltünk tiszta lepárolt vízzel és ezen vízoszlopon át egy fehér tárgyat szemlélnünk. A víz ezen melegvezető és még rosszabb villam-vezető. Kétféle körülmények között 1,000.000 térfogat víz csak 999.950 térfogattá, tehát csak igen kis mértékben nyomható össze.

A víz nem hódol azon általános törvénynek, hogy a testek a hőfoknak megfelelőleg tágulnak, vagy összehúzódnak és éppen ezen kivételes állapot igen fontos a természet háztartásában. A víz fokozatosan lehűtve, mindinkább sűrűbb lesz ugyan, de csak addig, a mig a +4° C-t elérte. Ezen foknál elérte a legnagyobb sűrűséget és most tovább hűtve, a szabálytól eltérőleg, ismét tágul, tehát kevésbé sűrű lesz. A folyók és tavak a víz e kivételes viselkedésének köszönik, hogy télen a jégképződés nem indul meg a fenékről, hanem fölülről és így nem fagyhatnak meg fenéig, és nem semmisíthetik meg a vízi életet; de különben is a nyár összes melege sem lenne elégszándó a vastag jégkérget elolvasztani és így a természet ezen igen bölcs berendezése nélkül, éghajlatunk csakhamar egyenlő lenne a sarkvidék életnélküli zord vidékével.

(Folyt. köv.)

Dr. Koch Ferencz.

L A P S Z E M L E.

Németország tanítói június 10—13. napjain tartották Augsburgban 23-ik általános gyűléseket. Ez az általános tanító-gyűlés egyik egyesítő eszköze, egyik találkozó helye a 41.060.695 lélekből álló német nemzet összes néptanítóinak. A legelső ilyen általános tanítógyűlést tartották 1848. szept. 28., 29. és 30. napjain Eisenachban. A jelen évi gyűlést megelőző 27-ik gyűlés Gothában volt 1887-ben. A fenálló alapszabályok szerint e gyűlésnek két évenként kellene összejönni oly formán, hogy egyik évben gyűljön össze a Deutscher Lehrertag, a másik évben ez az általános gyűlés, mely a jelen évben Augsburgban tanácskozott. A Lehrertag abban hasonlít az általános gyűléshez, hogy az a második eszköz, mely Németország összes tanítóit találkozára hívja. Azonban különbözik az általános gyűléstől korára s szervezetére nézve. A szervezetbeli főkülönbség abban áll, hogy míg az általános tanítógyűlésen minden németországi tanító nemcsak megjelenhetik, hanem mint jelenlevő szavazattal is bír; addig a Lehrertag képviselői alapon nyugszik s benne szavazati joggal csak az egyesületek képviselői bírnak. Ez a képviselői tanítógyűlés (Lehrertag) összejövetele a német tanítóegyesületnek, melyet a tartományi, illetőleg állami egyesületek szövetezete együttesen alkotott 1871-ben a berlini tanítók kezdeményezésére.

A képviselői gyűlés tehát ifjabb mint az általános gyűlés. Egyébiránt, mint már említve volt, ez is fenáll s a képviselői gyűléssel váltakozva szokott két évben egyszer ülésezni, mióta a képviselői gyűlés életbe lépett. Az általános gyűlés, keletkezése óta, egynehányszor különböző okok miatt elmaradt; az idén megtörtént több olyan tag részvétele mellett, kiket az iskolát fenntartó hatóság látott el úti költséggel. Manheim város pld. két tanítót küldött, kiknek egyenként 200 márkát adott az útra.

A ki korábban indul jobbkor érkezik; a ki több erővel rendelkezik, több eredmény képes felmutatni. Nem csoda, ha a németek népoktatás ügye elébb áll sok tekintetben, mint a miénk. A németek sokkal előbb fordítottak gondot a népnevelésre, mint mi és sokkal többen vannak, többet tehetnek.

Azonban, midőn ezt mint tény elismerjük, egyzersmind kötelességünk figyelemmel kísérni minden nevelésesebb mozzanatot, mely a német tanügy terén történik.

E szempont vezet bennünket, midőn az augsburgi gyűlés lefolyásáról az Allg. D. Lehrertg. után röviden értesítjük olvasóinkat.

Június 10-én este 7 órakor volt az előértekezlet, melyet Schubert augsburgi igazgató tanító nyitott meg. A nagy gyűlés kedden június 11-én délelőtt 9 órakor vette kezdetét, Halben hamburgi képezői igazgató ideiglenes elnöklése alatt. A gyűlés első teendője volt az elnökséget választani. Elnök lett Halben, második elnök Bauer augsburgi iskola-tanácsos, harmadik elnök Bartel gerai igazgató. Az államkormány és városi hatóság képviselői részéről s a gyűlés elnöki székéről elhangzott kölcsönös üdvözlések után megszerkesztették a hódolati sürgönyt a királyi regenshez s Vilmos német császárhoz, kiknek aztán választ is kaptak. Közben több üdvözlő sürgöny elolvasott Németország különböző helyeiről, egyesektől s egyesületektől.

Az első értekezést tartotta Richter Albert lipcei igazgató t. e. tételről: „A népiesség és népiskola.”

Előadó fejtegeti, hogy Németország sok ideig azon úton ment, miszerint a nevelésnek feladata csak embert nevelni; nem szükséges arra gondot fordítani, hogy a gyermekekben a faji jellegek és honpolgári tulajdonsá-

gók érvényre emelkedjenek. E tévhitből kiábrándították a német nemzetet a régiebb múlt és a jelen század első éveinek szomorú tapasztalásai, midőn egy idegen hódító (Napoleon) majdnem megsemmisítéssel fenyegette nemzeti életüket. Azóta, hogy 1813 megszabadította az idegen járom alól s 1870 nagy lépéssel vitte elő a nemzeti fejlődés útján, mind jobban-jobban tudják becsülni a nemzetben rejlő egyéni tulajdonokat. Most már azt tartják, hogy az emberi művelődés legbiztosabb aiapon akkor nyugszik, ha az általános emberi az illető nép őseredeti fajbeli sajátágaiban nyer kifejezést. A nevelésnek első sorban nemzeti és hazafias nevelésnek kell lenni. Elismeri, hogy ebben tettek már is haladást; de még nagyon sok kívánni való van. A kézikönyvek nem felelnek meg e célnak; a tantárgyakat nem használják fel eléggé a nemzeti és hazafias szellem kifejtésére. Ezek után jelzi, hogy mit kellene tenni e tekintetben a természetrajz, nyelvtan, irodalom-történet és történelem tanításánál. A természetrajz tanításánál ajánlja a népmeséket, dalokat és mondákat, melyek a növények és állatok elnevezésével s feltűnőbb tulajdonaival viszonyba hozhatók s a nép vallásos gondolkodásának és világnézetének jellemzetes kifejezői. Ugyanezt kívánja szem előtt tartatni a már említett többi tantárgyaknál, tehát a történelemnél is, hol a források tanulmányozását a szemtanuk s közvetlenül érdekelt s tényezőként szerepelt egyének elbeszélésének olvasását különösen ajánlja.

A gyűlés előadó nézeteit egyhangulag helyeselte s további vitaközös tárgyairá tenni feleslegesnek ítélte.

A második előadó Gärtner Frdr. müncheni tanító volt e tételről: „Mit tehet az iskola a socialis kérdés megoldására?” Egy hosszabb értekezésben a következő tetteket fejtegette előadó.

1) A socialis kérdés olyan régi, mint az ellentét a szegény és gazdag, magas, nagy és alacsony állapot közt.

2) Megoldására külső és belső eszközök léteznek. Az iskola csak a belső eszközökkel rendelkezik.

3) Az iskola tiltakozik az ellen, mintha működése által elégedetlenséget ébresztett s így a socialis kérdést előidézze volna. A valódi műveltség megjavítja s megnyugtatta az egyéneket, finomítja a társadalmi életet és fokozza a népek jóllétét.

4) A mi korunk viszonyai nem rosszabbak, mint a régiek voltak mind a mellett is, hogy manapság a socialis kérdés megoldása olyan égetőnek látszik.

5) Az iskolának kötelessége, hogy a növendőket emelkedett gondolkodásra s kötelességérzésre vezesse, korszerű ismeretekkel lássa el s a test ápolására kellő gondot fordítson.

6) Az iskolát lássa el a törvényhozás czélszerű rendszerrel és vezetéssel.

7) Nemcsak az iskola működése, hanem a tanító hivatali és társadalmi állása is összefüggésben van a socialis kérdéssel. A tanítóknak szükséges a megfelelő műveltség, tisztességes társadalmi és anyagi helyzet és kellő befolyás az iskola vezetésére.

E tetteket a gyűlés változatlanul elfogadta.

A második nap (jun. 12) gyűlésén első sorban tudomásul vettek néhány üdvözlő sürgönyt, illetőleg jelentést. Breslauból üdvözölte a gyűlést a sziléziai tartományi tanító-egyesület 1000 tagnál többől álló épen együtt levő gyűlése; Bécsből a német-ausztriai, közel 1000 tagból álló tanító-egyesület személyesen jelenlevő elnöke; Berlinből 1700 tagból álló berlini tanító-egyesület elnöke személyesen; Gothából az odaváló egyesület küldöttje; Würtembergből hasonlóképen; Augsburgból a bajor tanító-egyesület megbízottja 12.000 tanító és tanügybarát

nevében; Braunschweigből a 220 tagból álló Braunschweig városi tanító-egyesület elnöke; Schleswigből a 2200 tagból álló Schleswig-holsteini tanító-egyesület elnöke stb. Ezeket meghallgatták a jelentést a Comenius alapról.

Ezen alapot létesítették 1871-ben a Comenius halálának 200-ik évfordulója alkalmából arra a célra, hogy a tanítók számára egy központi könyvtárt tartsanak fenn. A könyvtár Lipcsében van elhelyezve s áll jelenleg 49 ezer kötetből, melyek közt 18.000 iskolai értesítő van. Az iskolai értesítőket a legbecsesebb gyűjteménynek tartják, mert ilyen gyűjteménnyel egy könyvtár sem rendelkezik. A könyveket részint ajándékozás útján gyűjtötték, részint tanítóktól s másoktól gyűlt pénzen vásárolták. — Az 1888-iki bevétel következő forrásokból folyt össze: Lipcse város adott 1100 márkát, a lipcsei tanítók adtak 292 márkát, más állambeli tanítók 723 márkát; más forrásokból befolyt 1258 marka. A könyvtárt négy fizetéses könyvtárnok s 9 ingyenes választmányi tag kezeli. Folyamodtak birodalmi segélyért Bismark birodalmi kancellárhoz. De a kancellár elutasította a kérést azon indoklással, hogy a vallás- és közoktatásügyet a birodalmi alkotmány az egyes államoknak önkormányzási jogában hagyta, s e szerint a birodalmi kormány ilyen célra pénzzel nem rendelkezik. Megkereste a választm. Goszler porosz kultusz-minisztert is, de szíves fogadásnál s biztatásnál egyebet ott sem kapott. A könyvtárnak az egyes tanítók önképzésén kívül az a rendeltetése, hogy segédkönyveket nyújtson azoknak, a kik valami nevelési munkán dolgoznak.

A másodnapos gyűlés legérdekesebb tárgyát képezte a Jais karlsruhei főtanító értekezése e tételről: „A kézügyesítő oktatásnak van-e helye az iskolákban és tanítóképzésekben? Erről jövő számunkban szólnunk.

EGYESÜLETI ÉLET.

A szent István-napi gyűlés.

Az ország különböző vidékeiről Budapestre összegyűlt tanítók augusztus 19—20. napjain tartották meg gyűlésüket a IV. ker. Lipót-utcában levő új városház közgyűlési termében.

Augusztus 19-én délután 5 órától fogva két előértekezletet tartottak. Az első az „Eötvös alap” orsz. osztó-bizottsága állapította meg javaslatát Péterfy Sándor elnöklete alatt az ideai ösztöndíjakra és segélyekre vonatkozólag. Ülés elején örömmel jelentette az elnök, hogy a kormány az „Eötvös-alap” gyarapítására folyóvá tett, de egypár év óta megszüntetett állami segélyt újra meg fogja adni.

A bizottság ez alkalommal 17 egyént ajánl (50—50 frt.-tal) segélyezésre. Az ösztöndíjakra vonatkozólag elhatározták: hogy négy jutalmat (egy 100 és három 50 frtos) egyetemi, hat jutalmat pedig (50—50 frt.) az akadémiák, tanítóképző-intézetek, középiskolák és más hasonló intézetek tanulói között fognak kiosztani. Az „Eötvös alap” összes vagyona jelenleg 39.811 frt. 89 kr. A tőkésített vagyon 37.193 frt. 34 kr. Bevétel volt január hó 26-tól aug. 16-ig (különböző címek alatt) 1.968 frt. 48 kr. A másik értekezletet a III. egyet. tanítógyűlés kebeléből kiküldött végrehajtó biz. tartotta Lakits Vendel elnöklete alatt abból a célból, hogy a nagy gyűlés programját megállapítsa. A tárgysorozat következőkben állapított meg: augusztus hó 20-án reggel 7 órakor a nagygyűlés kezdete. Ennek tárgyai: 1. Elnöki megnyitó 2. Titkári jelentés 3. A IV. egyet. tanítógyűlés és a tanító-egyesületek országos szövetségének ügye. 4. Az országos tanítói nyugdíjtörvény revíziója. 5. Az „Eötvös-alap” országos osztóbizottságának gyűlése az alaphoz nyújtandó ösztöndíjak és segélyek odaítélése tárgyában.

Az aug. 20-án délutánra, esetleg folytatólagosan aug. 21-én d. e. 8 órára kitűzött gyűlés tárgyai: 1. Az „Eötvös-alap” kérdése. 2. A IV-ik egyetemes tanítói nagygyűlés idejének, helyének és tárgyainak megállapítása. 3. Indítványok tárgyalása. Ezek közé felvetették: a tanítói fizetések rendezése, a mezőgazdaságról szóló törvény és a népiskola, a magyarországi néprajzi társaság és a tanító-egyesületek, útiköltség és napidíjak kiszolgáltatása, a szakszerű felügyelet kérdése, a tanítói állás biztosítása, szolgálati pragmatika, a tanítói oklevélnek egyenértékűvé tétele az érettségi bizonyítvánnyal. 4. Elnöki záróbeszéd. Végül a mai ülésen az Eötvös-alap osztó-bizottságának elnökévé Verédy Károly dr., budapesti tanfelügyelő jelöltetett ki.

A gyűlés további lefolyásáról a következőket adhatjuk.

A III. egyetemes tanító gyűlés által annak idején kiküldött végrehajtó-bizottság nagygyűlését augusztus 20-án reggel 7 $\frac{1}{2}$ órakor Lakits Vendel végrehajtó-bizottsági elnök nyitotta meg. Elnök bemutatta Verédy Károly pestvárosi tanfelügyelőt, mint a közoktatási kormány kiküldöttjét és Tóth József pestmegyei tanfelügyelőt, ki a gyűlésen jelen lenni óhajt. Somlyay József végrehajtó-bizottsági titkár hivatalos jelentése után Schmidt Boldizsár „Az osztatlan népiskola tanterve és tankönyvei” cz. tételre, mint előadó a következő pontokat állította fel: 1. A szorgalmi idő. Az 1863. évi 38. tcz. 53. és 54. §-a a szorgalmi időt faluhelyeken, hol többnyire osztatlan népiskola és földmiveléssel foglalkozó nép van, 8 hónapban határozza meg; azonkívül a 10 éven fölüli gyermekeknek még a szünidőn kívül két hónapot enged a legnagyobb munkaidőben. Itt tehát a szorgalmi idő csaknem a felére redukálódik a rendes 10 havi szorgalomidővel szemben. 2. A tanterv. Az osztatlan népiskolában egy tanító különböző korú gyermekeket hat osztályban kénytelen nevelni és oktatni, nagyon természetes, hogy sokkal nagyobb fáradtsággal s nagyobb ügyességgel sem képes annyi tananyagot feldolgozni, mint több tanerő osztott népiskolában; azért a tananyag egy határozott minimumra leszállítandó. 3. A nemzetiség. A hol az osztatlan népiskolában a magyar nyelven kívül még más nyelvet, az anya-nyelvet ápolni kell, ott az osztatlan népiskolára eső szorgalmi idő újra megoszlik, az anya-nyelv és a magyar nyelv tanítására. Hogy azonban a közhasznú ismeretek tanításában a tanító sikert mutathasson, azoknak beosztását a beszédgyakorlatokba kell fölvenni. 4. Az életviszonyok. Már az első pontban említve volt, hogy az osztatlan népiskola többnyire földmiveléssel foglalkozó községekben van; azért szükséges, hogy a tananyag úgy válasszassék meg, hogy a közlendő ismeretek a gazdaságot előmozdítását célozzák és a kézügyességi oktatást ápolják. 5. A tananyag minden tanfokozaton egy szerves egészet képezzen, hogy a tanuló ismeretköre ne legyen hézagos, vagy darabos, ha bizonyos körülményeknél fogva előbb lépne ki az iskolából, mielőtt a hat osztályt elvégezte volna. A közép- és felső fokon egyesítették két-két évfolyam és a tananyag ennek megfelelően a közép központi körök szerint váltakozó beosztással állapítottassék meg, hogy az egyes évfolyamok a mellett, hogy ismételnék, mindig újat tanuljanak. 6. A tanterv módosulásának megfelelően választassanak, illetve szerkesztessenek a tan- vagyis olvasókönyvek is.

Az osztatlan népiskola olvasókönyvére nézve ezeket állította fel előadó.

A) Tartalomra nézve. 1. Feleljen meg a tantervnek. 2. A tananyag a központi körök szerint legyen beosztva. a) A nyelvre vonatkozólag: 3. Az irály feleljen meg a gyermekek fölfogási képességének. Azért legyen egyszerű, rövid, de mégsem pongyola mondatokba, és vonzó alakba foglalva az olvasmány. 4. A kötetlen és kötött olvasmányok helyes arányban legyenek fölvéve. 5. Bizonyos olvasmányok legyenek alkalmasak egyes nyelv-szabályok begyakorlására.

(Vass könyvei). 6. A felső fokon legyenek kellően képviselve a magyar írók és költők életrajzai; az alsó-fokon a mesék. b) A reáliákra vonatkozólag: 7. Miután minden műveltségnek alapja az olvasás, de a közhasznú ismeretek sem mellőzhetők, ezek külön tanítására az osztatlan iskolánál idő nincs, ha csak az olvasást elhanyagolni nem akarjuk, kell, hogy az olvasó-könyv úgy legyen tervezve, hogy a szak-könyvecskéket nélkülözhetővé tegye. 8. Az alsó fokon különös gond fordítassék a szülőföld ismérére, a felső fokon a hazára. 9. A földrajzi tájképeket a csillagászati olvasmányok egészítsék ki. 10. Hazai alkotmányunk legfőbb tételeire legyen tekintettel. 11. A történelmi olvasmányok kiválóan a hazai történelemből vegyék anyagukat, hogy általuk a nemzeti szellem ápolassék, e mellett oly idegen férfiak életrajzait is közöljék, kik működésük által a hazának is szolgálatot tettek. 12. Legyen kiváló tekintettel a művelődés történetére és kerülje a név-özönt. 13. A természettani olvasmányok legyenek tekintettel a természet három országára és kellő arányban fölve. 14. Az anthropologia és egészségtan legyen kellőleg méltányolva. 15. Tárgyalják azon találmányokat, melyek a művelődésre nagy befolyással voltak.

B) Kiállítás. 16. A papír és nyomtatás legyen jó és tiszta, a különböző betű-alakok megismerésre alkalmasak; a kötés tartós és az ára olcsó.

C) Beosztás: 17. Az osztatlan népiskolánál a tananyag három kötetbe (könyvbe) veendő föl. a) Ábécze és olvasó-könyv az I. II. osztály számára. b) Olvasó-könyv a III. IV. osztályra a szülőföldisme anyagára kiváló tekintettel. c) Az V. VI. osztály olvasókönyve, melynek tananyaga kiváló tekintettel legyen a világra.

D) A nem magyarajku népiskola olvasó-könyve a föntiekén kívül még tekintettel legyen: aa) hogy az anyanyelven szerkesztett olvasó-könyv olvasmányainak anyaga a magyar olvasó-könyv anyagával azonos legyen; bb) hogy minden olvasmány ismeretlen szavainak függőlegül szótára legyen.

E pontokat a gyűlés némi módosítással elfogadta

A második tárgy: „Az országos tanítói nyugdíj-törvény revíziója” cz. tétel volt, melyet Ember János adott elő. Felállított tételei a következők: 1. Szállíttassék le a szolgálati idő maximuma a negyven évről harmincz évre. 2. Betöltött 30 évi szolgálat után a tanító-nyugdíj összegéül állapíttassék meg mindenkor az utolsó évben élvezett teljes fizetés, kivétlen az oly eseteket, a melyekben a tanítói fizetés nem éri el a törvény által megállapított minimumot, mely esetekben 300 frt. legyen a nyugdíj. 3. A szolgálati évek az idősebb tanítókra nézve is ne 1870-től, hanem minden egyes esetben a szolgálatba lépéstől számítassanak. 4. A végkielégítésre, részleges nyugdíjazásra, az özvegyek és árvák ellátására nézve érvényesíttessenek azon szabályok, melyek az 1885 évi XI. tcz.-ben az állami tanárok és skatánitókra érvényben vannak. 5. A tanítók országos nyugdíj intézete a jogosultak keresetre léptelen nyomorékainak, mint élethossziglan kiskorúaknak, 20 éven túl is nyújtsa segélyt és gondoskodjék a szülőtlén árváknak árvaházakban történő neveléseiről is. E pontokat elfogadták.

Ekkor az ülést félórára felfüggesztették, hogy templomba mehessenek. Szünet alatt az Eötvös-alap osztó bizottságának tegnapi javaslatát intézték el, mi közben elnöklő Verédy Károly 100 frtal az Eötvös-alap alapító tagjainak soraiba lépett.

Szünet után „A tanítók egyet. gyűlése és a tanító-egyetem szövetsége” című tételt adta elő Györgyössy Rudolf. Tételei: 1. Magyarország tanítói a szabad gyűlésezési jog alapján hívjanak össze időnként egyetemes gyűléseket Budapesten, vagy — a mutatózó körülmények szerint — vidéken. 2. Az egyetemes gyűléseken a tanúgy és a közönség köréből mindenki megjelenhet, ki szabályosan bejelenti magát; s a

gyűlésen való részvétel feltételeinek megfelel. (Részvételidő). 3. Minden résztvevőnek szabad szólása van a felvetett kérdésekhez. Ez fejezi ki a család és iskolának összetartozását a népnevelés érdekében. 4. Az egyetemes gyűlés minden alkalommal ad hoc elnököt választ és jegyzőket jelöl ki a gyűlés tartamára. 5. Az egyetemes gyűlés vitakör jellegével bír. Vitatkozik, nézetet cserél, de nem határoz. A felvetett kérdéseknél a többség véleményét szavazattal dönti el, s e szavazat többséget tekint az ország tanügyi közvéleményének. 6. Kebeléből központi bizottságot küld ki „végrehajtó bizottság” czíme alatt. Megválasztja annak elnökét és titkárát. 7. A végrehajtó bizottság intézője az egyetemes gyűlések összehívásának, a vitatárgyak megállapításának; naplót vezet a lefolyt egyetemes gyűlésekről, s a keresztülviteli módozatokról gondoskodik. 8. A végrehajtó-bizottság tagjaúl felvételre jelentkezhetik minden tanító-egyetem, mint erkölcsi személy, s annak gyűlésén egy tagja által képviselteti magát. 9. A végrehajtó bizottság képviseli a szövetség eszméjét. 10. A végrehajtó bizottság, mint megbízottja a szabad gyűlésezési jog alapján tartott „Egyetemes tanító gyűléseknek” a szövetségre alapszabályokat nem alkot, hanem az „Egyetemes gyűlések” tartására tanácskozási és ügykezelési rendszabályokat szerkeszt. 11. Az egyetemes gyűléseknek s a végrehajtó bizottságnak organuma a „Népnevelők Lapja”, melyből a résztvevő tagok a végrehajtó bizottság tudósításairól értesülnek és melyben az egyetemes gyűlések által felvetett tárgyakat megbeszélnek, illetőleg vitatják. 12. A tervezet nem képez alapszabályokat, csak a szabad gyűlések tartásának módjára vonatkozik. A pontokat némi módosítással elfogadták

Az „Eötvös-alap” kérdése cz. tételt Péterfy Sándor adta elő. Előadó azt javasolta, hogy a végrehajtó bizottság kérje fel a közoktatásügyi minisztert, hogy az alapot újra bocsássa vissza az egyetemes tanító-gyűlés kezelésébe. A javaslatot elfogadták.

A IV. egyet. tanító-gyűlés ideje, helye és tárgysorozata” cz. tételt Szőke István tárgyalta. Megállapították, hogy mához esztendőre legyen a IV. egyet. tanító-gyűlés Budapesten. Tárgysorozatára nézve bevárják a vidéki egyletek javaslatait.

„A tanítók anyagi helyzetének javítása” című tétellel nézve Száva János javaslatára elhatározta a gyűlés, hogy kérlemezni fogja a törvényhozás előtt a következőket.

1. Általában megváltoztatását az 1868. 68 tcz.-nek. 2. A tanítói fizetés minimumának 600 frtban, s 100 frt. lakbérben leendő megállapítását, oly értelemben, hogy ez a helyi viszonyok és élet körülményekhez alkalmazottan fokozatosan emelkedjék, és pedig: 1—5000 lakossal bíró községben legyen a tanítói fizetés a minimumképen ajánlott 600 frt. és 100 frt. lakbér, vagy lakás; 5—10.000 lakost számláló községben 800 frt. fizetés, 200 frt. lakbér, vagy lakás; 10—20.000 lakossal bíró községben 1000 frt. fizetés és 200 frt. lakbér, vagy lakás; 20.000-en felül (nagyvárosok- és a fővárosban) 1200 frt. fizetés, 300 frt. lakbér, vagy lakás. Az eddig élvezett s az itt felsoroltaknál magasabb fizetések érintetlenül hagyandók. A segédtanítók fizetése 10.000 lakost számláló községekben legyen 300 frt. és 50 frt. lakbér, vagy lakás; 10.000-en felül 400 frt. fizetés, 100 frt. lakbér, vagy lakás.

A lakásra nézve megjegyzendő, hogy a mennyire lehetséges, a tanító a nevelés érdekében az iskolaépületben lakjék. A természetben adott lakásban legyen legalább két szoba, konyha, kamara, pincze, mellék épületek (ólak, fatartó) s tartozzék hozzá legalább $\frac{1}{2}$ holdas kert. 3. Az ország minden egyes tanítója készpénzben az adóhivataltól kapja fizetését. Az összes természetben kiszolgáltatót járulékok (a lakás kivételével) váltassanak meg az illető iskola fentartó hatóságok által. A tandíjak kivételével (melyek a dologi szükség-

letek részben való fedezetére, de tanítói fizetésre semmi esetben sem fordítandók) kezeljen minden iskolai jövedelmet az állam. Az iskolai járulékok az adóval szedessenek be készpénzben a néptől. A tanító készpénz fizetése az iskola jellegének kérdését érintetlenül hagyja. 4. A tanító életszükségleteinek emelkedésével emelkedjék fizetése 5 ötéves pótlék által. Ötödéves pótlékul a tanítói fizetés 10 % a állapítandó meg. Egy tanító 5-ször egymásután részesüljön 5-ödéves pótlékban. Az 5-ödéves pótlék költségeit az illető iskola fenntartók fedezzék oly módon, mint a fizetést. Az ötödévi pótlék az évi költségvetés tárgyalása alkalmával állapítandó meg. Állomás változtatás idején azt az ötödéves pótléket kapja, mely új állásának fizetése után jár, s új állomásán az előbbi állomáson töltött évek is beszámítandók 5. Addig is, míg az 1868. évi 38. tcz. megváltoztatása tényleg megtörténik, intézkedjék a kormány szabályrendeletileg, hogy az egyes hitfelekezetek és általában az összes iskolafenntartók, tanítói törvényszabta fizetést kapjanak, az részökre pontosan kiszolgáltassák, különös tekintettel a törvény 143. §-ára, melyben a községek előljárói utasítva vannak, a tanítói fizetéseket képező termények beszédésére s a tanítónak átszolgáltatására. 6. Küldessék ki a nagygyűlésből egy impozans küldöttség, mely a fenti javaslatokat kérvény alakjában és személyesen is adja elő a közoktatási miniszternél. Mint fentebb jelzők e pontokat a gyűlés a javaslat értelmében elfogadta

Végül még néhány indítványt intéztek el, néhányat pedig a végrehajtó-bizottság elintézésére hagytak. Csáky Albin gr. miniszterhez a következő táviratot intézték:

„A magyarországi tanítók az István ünnepen tartott végrehajtó-bizottsági nagygyűlésükből hálás szívvel, benső igaz szeretettel és törhetlen bizalommal járulnak nagyméltóságod elé, hódoló üdvözetükkel. Isten áldása kísérje nagyméltóságodat a hazai népnevelés ügyében végzendő magasatos munkájában. Fogadja kegyébe, részesítse szeretetében hazánk oktatás ügyének szerény munkáit: a néptanítókat!” Ezzel a nagygyűlés programjába kitűzött pontok letárgyalatván, elnök az ülést délután félkettőkor bezárja.

A gyűlés tagjai közül mintegy másfél százan a Széchenyi hegyre rándultak ki, hol az Eötvös-villában lakomához ültek. A második fogásnál Lakics Vendel mondott pohárköszöntőt a királyra s a királyi családra; Péterfy Sándor Csáky Albin miniszterre; Szőke István Budapest polgármesterére; Száva János Verédy és Tóth tanfelügyelőkre; Péterfy Sándor Popovichra, a Thököli intézet igazgatójára; Jakó Ferencz Lakics Vendelre; Peres Sándor a sajtóra. Beszéltek még: Verédy Károly és Tóth József tanfelügyelők, Somlyay József stb.

Lakoma közben gyűjtést rendeztek az Eötvös-alapra, melynek 50 frt. lett az eredménye. Lakoma után a gyűlés tagjai több iskolai intézetet látogattak meg a fővárosban, este pedig a színházba mentek.

A gyűlés befejezése gyanánt augusztus 21-én délelőtt P. Szathmáry Károly „A magyar társadalom és a kisednevelési kiállítás” című értekezését olvasta fel György Aladár a kisednevelési kiállítás helyiségében, hol a még Budapesten maradt vidéki tanítók közül többen jelentek meg. Az értekezést következőkben ismertetjük. Az eredmény, mondja Szathmáry, melyet nemzetünk a kisednevelés terén elért, s mely a kisednevelési kiállítás által is jelezve van, első sorban a magyar társadalomnak köszönhető. A feladat további megoldása főképpen a lelkészekről és tanítóktól függ. A városokban és nagyobb községekben meg van mind a kellő műveltség, mind az anyagi erő arra, hogy az eddig létrejött intézeteket gyarapítsák. Csak legyen, a ki a társadalmi erőket egyesítse. Csak a kisebb községek azok, a melyek a közönség, a megye vagy az állam segélyére szorulnak.

E segélyt aztán okvetlenül nyújtani kell. Az országos

és fővárosi statisztikai hivatal táblázatos kimutatásai mutatják, hogy a kisedek halálozási arányai némely évben és megyében a 60 százalékot is meghaladják. A magyar nemzet gyermekeinek fele elpusztul, mielőtt a 6 éves kort elérné. A tömeges gyermek halálozás épen az ország ama területein van, a melyeken a tömeges magyarság lakik, az Alföldön és a dunántúli megyékben. A tömeges halálozásból a difteritisz, kanyaró, himlő mintegy 20 %-ot okoznak, a további 30 százalék a szülői gondatlanságra esik. Tőlünk függ, hogy a halálra szánt kisedekből 30 %-ot megmentünk az országnak. A tetszéssel fogadott felolvasás után György Aladár méltatta a budapesti kisednevelési kiállítás létesítése körül buzgolkodott Mária Dorothea-egyesületbeli tanítónők s nevelőnők kitartó és lelkesült munkálkodását, a melyiyel az eddigelé nemcsak nálunk, de Ausztriában is páratlanul álló kiállítást megteremtették. Volt ugyan Bécsben az 1873. évi kiállításakor egy ilyes gyűjtemény kiállítva, de ez csak csirája volt a budapesti kisednevelési kiállításnak, melyhez fogható csak Párisban lehet látni.

I R O D A L O M.

Fizika polgári és középkereskedelmi iskolák, valamint tanítóképző intézetek számára. Írtá *dr. Kovács János* a fizika és kémia tanára a budapesti állami polgári és lemi tanítóképzőintézetben. 203 rajzzal. Budapest 1889. Méhner Vilmos kiadása. Ára 1 frt. 40 kr. Ez a könyv ujnak mondható úgy a felölelt anyag változatosságánál, mint annak beosztásánál fogva. Minthogy olyan iskoláknak van szánva, melyek feladata nem valamely felsőbb tanfolyamra való előkészítés, hanem a melyek e yenesen az életre nevelnek, egy befejezett egészet igyekszik nyújtani ezen iskolák tanulóinak, kiterjeszkedve a fizika terén tett legújabb vívmányok ismertetésére. és megtartva azonban a kellő mértéket a részletezésben. Kiváló eulyt fektet szerző a matematikai részre is, a nélkül azonban, hogy túlzásba esnék, épen csak annyit nyújtva, a mennyi az egyes fizikai igazságok precíz kifejezésére szükséges.

A beosztásra nézve szerzőt azon elv vezette, hogy a dinamikai elveket nem lehet megértetni a mennyiségtani viszonyok tárgyalása nélkül. Ezért a statisztikai tümeményből indul ki, s ezek kapcsán tárgyalja a hő-, villany- és delejes tümeményeket, mint a melyekben a tanuló megszerzi azt az ismeret anyagot, a min a dinamika elveit alkalmazhassa. Csak ezekután tér át szerző a dinamikára, a melyet „mozgás” és „munka” címek alatt tárgyal. Ezen tárgyalási módban egyszersmind a fokozatos emelkedés törvénye is érvényesül. Ezen beosztás azonkivül épen összevág a polgári iskolának fizikai, földrajzi és kémiai tantervével.

Becsessé teszik e könyvet az egyes tümemények tárgyalásának kapcsán előforduló kérdések és feladatok.

Ugyancsak ezen szerzőtől jelent meg egy másik becces munka is: Kémia polgári, tanítóképzők és reáliskolák számára, 2 részben. (Egy-egy rész ára 80 kr.) Ezen könyvet eléggé ajánlja már az a körülmény is, hogy approbáltott.

Bournáz János.

Magyarország története népiskolák számára. Írtá *dr. Török István* kolozsvári ref. tanár. Ára kötve 36 kr. Megrendelhető Kolozsvárt, bel-farkas utca 17. sz. alatt. E kis kézi könyvet a vall.- és közokt. miniszter általánosan engedélyezte. Most második kiadásban jelent meg. A nyáron alkalmunk volt összehasonlítani több hasonló czélú tankönyvvel s meggyőződünk, hogy ez egyike a legjobboknak. A tananyagból az és anynyi van benne, a mit és a mennyit az elemi iskolában el kell s el lehet tanítani.

Előadása könnyű, világos és meleg, a hol szükség van reá. Szerző a hazafias érzelmeket nem affektálja, hanem szí-

VEGYESEK.

vében hordja s azoknak hangot is tud adni. Nyelvezete magyaros. A legmelegebben ajánljuk e jó tankönyvet.

Beküldött művek. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) kiadványai:

Földrajz. A népiskolák IV-ik osztálya számára. Irta dr. *Brozik Károly*. Budapest, 1889. Ára 20 kr.

Földrajz. A népiskolák V. osztálya számára. Irta dr. *Brozik Károly*. Budapest, 1889. Ára 30 kr.

Földrajz. A népiskolák VI. osztálya számára. Irta dr. *Brozik Károly*. Budapest, 1889. Ára 20 kr.

Számvetési gyakorlókönyv. I. füzet. Gyakorlatok az 1–100-ig terjedő számkörben A népiskola II. osztálya számára. Irta *Faludi (Fuchs) János* Miniszteri 14.539 1889. sz. rendelettel általánosan engedélyezett tankönyv. Budapest, 1889. Ára 15 kr.

Magyar alkotmánytan. Népiskolák számára. Irta *Csiky Kálmán*. Budapest, 1889. Ára 24 kr.

Kuttner Sándor első oktatás a magyarok történetében. Tekintettel a világtörténet nevezetesebb eseményeire. A népiskolák V. és VI. osztálya számára Átdolgozták *Suppán Vilmos és Laukó Albert*. Tizenhatszázadik, *Szemlér Mihály* rajzaival ellátott kiadás. Miniszteri 14.539—1889. sz. rendelettel át. eng. tankönyv. Budapest, 1889. Ára 30 kr.

Alexander Kuttner. Erste Unterricht in der ungarischen Geschichte mit Berücksichtigung der wichtigsten Theile der Weltgeschichte. Für die V. und VI. Klasse der Volksschulen. Umgearbeitet von *Wilhelm Suppan*. Elfte, mit *M. Szemlér's* Zeichnungen ausgestattete Auflage. Budapest, 1889.

Tanulók olvasó-tára. 11. sz. *Dr. Jancsó Benedek* és *Dr. Boros Gábor*. Magyar meseirokból. (*Festi Gábor* és *Heltai Gáspár*). Budapest II. évfolyam. 1. füzet. Ára 20 kr.

A chemia elemei. A reálskolák IV. osztályának, valamint a polgári iskolák és tanítóképzők használatára. *Dr. Hankó Vilmos* és *Dr. Szerényi Hugó*. A szöveg közé nyomott számos rajzzal. Budapest, 1889.

Tanulók olvasó tára. *Dr. Jancsó Benedek* és *Dr. Boros Gábor*. Magyar meseirokból. *Péczeli és Fáy* meséiből. II. évfolyam. 2. füzet. Budapest. Ára 20 kr.

Ó-kori klasszikusok. Hellen remekírók magyar fordításban. 24-ik kötet. Herodot. Fordította *Dr. Télyi Iván*. II. könyv. III. könyv 91. feje. Budapest.

Földrajz. A polgári leányiskolák II. osztálya számára. A legújabb miniszteri tanítási terv nyomán. Írták *Dr. Hunfalvy János* és *Schneider János*, II. rész Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália. Budapest, 1889. Ára 80 kr.

Magyar nemzeti olvasókönyv. A népiskolák II. osztálya számára. A nm. vallás- és közokt. miniszterium által 17.358—1888. sz. a. általánosan engedélyezett tankönyv. Irta és szerkesztette több *tanférfiu*. Budapest, 1888. Ára 34 kr.

Magyar nemzeti olvasókönyv. A népiskolák III. oszt. számára. A nm. vallás- és közokt. miniszterium által 17.358—1888. sz. a. általánosan engedélyezett tankönyv. Irta és szerkesztette több *tanférfiu*. Budapest, 1888. Ára 40 kr.

Alexander Kuttner. Kleine Naturlehre mit den Elementen der Chemie. Für die Elementar-Volksschulen umgearbeitet von *Wilhelm Suppan*. Fünfte nach der vom. k. ung. Unterrichtsministerium mit hoher Verordnung Z. 14.539—1889. approbirten ung. Ausgabe umgearbeitete Auflage. Budapest. 1889.

Praktischer Lehrgang zur schnellen und leichten Erlernung der ungarischen Sprache. Nach *Dr. F. Ahn's* Lehrmethode bearbeitet und mit eines kurzgefassten systematischen Sprachlehre versehen von *J. Dalos* 1. Theil. Sechsendsechzigste, von *Lad. Torkos* u. *Dr. Sigm. Sonnenfeld* umgearbeitete Auflage. Budapest, 1889. Preis 36 kr.

— **Dr. Bartók István temetése** mult hó 27-én d. u. 4 órakor történt meg általános részvét mellett. Mind a mellett, hogy a különböző iskolák, a melyekben tanított, a szünet miatt, növendékeikkel nem jelenhettek meg, a temetés egyike volt a legnépesebbeknek. A polgári iskolai igazgatóság indítványozására, a ravatalra helyezendő koszorut többen pénzen váltották meg, hogy az abból begyülemző összeg alapot képezzen a polgári iskolánál szegény tanulók segélyezésére. Már eddig is szép összeg gyűlt be. A kereskedelmi akadémiá is gyűjt a Bartók nevére egy hasonló célú alapot. Ezen eljárás teljesen megfelel az elhunyt nemes és emelkedett gondolkodásának. Ajánljuk e nemes célt mindazoknak figyelmébe, kik Bartókot ismerték s az ő érdemei s munkássága iránt elismeréssel és méltánnyal viseltek. A sírnál dr. Ferenczi Zoltán polg. igazgató mondott egy megható szép beszédet. Dr. Bartókban nemcsak az orvos-tudomány, a népnevelésügy, a kolozsmegyei tanító-testület-egy derék férfit és hű munkást, hanem a mai napunk is egy meleg barátot s évek hosszu során át hasznos belmunkatársat veszített el. Megőrizzük emlékét szívünkben. Áldott legyen emlékezete!

— **Dr. Koch Ferencz**, kolozsvári áll. tanítóképző intézeti tanár, s lapunk munkatársa a kolozsvári tudományegyetemen a dr. Ossikovszky József halála óta üresedésben levő élet- és körvegytani tanszékre ideiglenes minőségben helyettes tanárrá nevezetett ki.

— **Kalotaszegi Varrottas-Album.** A Pentsi József b. hnyadi polg. isk. tanár, és Szentgyörgyi Lajos áll. tanító által szerkesztett s Horatsik J. kolozsvári könyvkereskedő bizományában megjelenő „Kalotaszegi Varrottas-Album“-ot, a vallás- és közokt. min. f. é. jun. 6-án 10.981—1889. sz. a kelt rendeletével az elemi-, felső- és polg. leány-iskolák, a felsőbb leány-iskolák, a tanítónőképző-intézetek és ipariszkolák számára a legmelegebben ajánlja.

— **Tanészköz engedélyezés.** A vall.- és közokt. miniszt. az orsz. közokt. tanács birálata alapján, a Bournáz János kolozsvári felsőbb leány-iskolai tanár által készített geometriai szemléltetési alakok gyűjteményét az elemi iskoláknál magasabb tanintézetek részére, f. é. 27.884. sz. a kelt rendeletével megszerzésre ajánlja.

— **Miniszteri rendelet.** A vall.- és közokt. miniszt. közelebről elrendelte, hogy a pénztári maradványokat az általi iskolák 1888/9. tanévi számadása alapján, az isk. gondnokságok f. évi szept. 1-ig az illetékes kir. adóhivatalokhoz szolgáltatassák be.

— **Halálozás.** Bocz Istvánné, szül. Burján Ilona gyulai állami iskolai r. tanítónő 27 éves korában, tanítónői működésének 10-ik, s házasságának 7-ik évében f. é. július 25-én hosszu szenvedés után meghalt. Tanító-testületünknek közbecsülésben álló munkás tagja volt. Férjén, rokonain s kartársain kívül, egy kis fiu gyászolja elhunytát. A község mély részvéte kísérte földi nyugalma.

— **Lapunk mai számához** mellékelve veszik olvasóink a Lehmann és Baldi kolozsvári könyv- és papirkereskedő cég hirdetését.

Úgy ezt, mint a Lampel R. (Wodianer F. és fiai) bpesti könyvkiadótól lapunk hirdetési rovatában közzétett könyvjegyzéket ajánljuk t. olvasóink figyelmébe.

TARTALOM: Dr. Bartók István, Dr. Ferenczi Zoltán.— A tanító mint nevelő. *Fazakas József*.— Az ösztönök nevelési szempontból. (Vége köv.) *Zajzon Dénes*.— A fogalmazás tanítása az elemi népiskolában. (Folyt. köv.) *Kovács Dániel*.— Tárca: A vízről. (Folyt. köv.) *Dr. Koch Ferencz*.— Lapszemle: A németországi át. tanító-gyűlésről.— Egyesületi élet: A szent István-napi gyűlés.— Irodalom.— Vegyesek.

HIRDETÉSEK.

LAMPÉL RÓBERT (Wodianer F. és Fiai)

csász. és kir. udvari könyvkereskedés kiadásában

Budapest, VI. kerület, Andrásy-ut 21. szám alatt

megjelent és a nmlt. m. kir. vall.- és közokt. miniszterium által általánosan — véglegesen — engedélyezett tankönyveknek
osztályok szerint rendezett jegyzéke:

I. osztály.

	Az által. miniszt. engedélyezett száma.
Faludi J. — Szép J. Magyar ABC és olvasókönyv, ára kötve . . . 20 kr.	17358—1888.
Faludi J. — Szép J. Német ABC és olvasókönyv, ára kötve . . . 32 kr.	17358—1888.

II. osztály.

Magyar Nemzeti Olvasókönyv, a II. osztály számára, ára kötve . 34 kr.	17358—1888.
Faludi J. — Szép J. Német ABC és olvasókönyv, ára kötve . . . 32 kr.	17358—1888.
Belicza J. Magyar nyelvtani kézikönyv. I. füzet, a II. oszt. sz. ára 15 kr.	17358—1888.
Faludi (Fuchs) J. Számvetési gyakorlókönyv. I. f., a II. oszt. sz. 15 kr.	14539—1889.

III. osztály.

Magyar Nemzeti Olvasókönyv, a III. oszt. számára, ára kötve . 40 kr.	17358—1888.
Faludi J. — Szép J. Német Olvasókönyv. II. kötet, ára kötve . 40 kr.	17358—1888.
Belicza J. Magyar nyelvtani kézikönyv. II. füzet, a III. oszt. sz. 20 kr.	17358—1888.
Faludi (Fuchs) J. Számvetési gyakorlókönyv. II. füzet a III. o. sz. 18 kr.	14539—1889.
Hatsek Ignác Magyarország megyei térképeiből . . . 20 vagy 30 kr.	14596—1879.
Hatsek Ign. Magyarország térképe a legújabb megyei beosztás szerint. Minden megye külön színnel színezve, ára . . . 20 kr.	17358—1888.
Dobóczy L. Gazdasági és kertészeti füzetek I., az el. füskolák III. és IV. oszt. számára ára . 18 kr.	4068—1885.
Dobóczy L. Gazd. és kert. füz. III. az el. leányisk. III. és IV. oszt. sz. 18 kr.	4068—1885.

IV. osztály.

Magyar Nemzeti Olvasókönyv, a IV. oszt. számára ára kötve . 46 kr.	17358—1888.
Faludi J. — Szép J. Német olvasókönyv, III. kötet, ára kötve . 48 kr.	17358—1888.
Belicza J. Magyar nyelvtani kézikönyv, III. füz., a IV. o. sz. ára 20 kr.	17358—1888.
Faludi (Fuchs) J. Számvetési gyakorlókönyv, III. f., a IV. o. sz. ára 20 kr.	17358—1888.
Kuttner S. Első oktatás a földrajzban, a népisk. IV., V. és VI. oszt. számára. Teljesen átdolgozták: Suppan Vilmos és Laukó Gusztáv, ára kötve . . . 30 kr.	14539—1889.
Schwicker H. J. Geographie von Ungarn (Német tanyelv isk. sz.) 40 kr.	17358—1888.
Lange H. — Dr. Cherven Fl. Elemi isk. atlasz, 2-ik bővített kiadás. 13 színezett lapon, ára . . . 40 kr.	14539—1889.

Az által. miniszt. engedélyezett száma.

Hatsek I. Magyarország megyei térképei. úgy mint a III. oszt.-ban. 20 kr.	14596—1879.
Hatsek I. Magyarország térképei, mint a III. osztályban, ára . . 20 kr.	17358—1888.
Dobóczy L. Gazdasági és kertészeti füzetek, mint a III. oszt.-ban, ára 18 kr.	4068—1885.
Vajda Pál. Szépirási minták, magy. és német nyelven egybe fűzve, ára 20 kr.	25924—1889.

V. osztály.

Magyar Nemzeti Olvasókönyv, az V. osztály számára, ára kötve 62 kr.	17358—1888
Belicza J. Magyar nyelvtani kézik. IV. füzet, az V. és VI. oszt. sz., ára 40 kr.	17358—1838.
Spitzer L. Németnyelv gyakorló, ára 20 kr.	17358—1888.
Langraf M. Deutsche Sprachlehre I. 36 kr.	17358—1888.
Kuttner S. Első oktatás a Magyarok történetében. Teljesen átdolgozták Suppan V. és Laukó G., ára köt 30 kr	14539—1889.
Kuttner S. Erte. ung. Geschichte. Bearbeitet von W. Suppan. (Német tanyelvű isk. számára), ára . 30 kr.	19833—1889
Mayer M. Rövid alkotmánytan, ára 16 kr.	17358—1888.
Kuttner S. Első oktatás a földrajzban. A népisk. IV., V. és VI. o. sz. Teljesen átdolgozták Suppan V. és Laukó G. ára . . . 30 kr.	17358—1888.
Lange H. — Dr. Cherven Fl. Elemi isk. atlasz. II. kiadás, ára . . . 40 kr.	14539—1889.
Hatsek I. Magyarország térképe, mint a IV. osztályban, ára . . 20 kr.	17358—1888.
Kuttner S. Kis Természettan. Teljesen átdolgozta Suppan V., ára 36 kr.	14539—1889.
Kuttner S. Első oktatás a Természetrajzban. Teljesen átdolgozták Suppan V. és Kozocsa T., ára k. 40 kr.	14539—1889.
Vargyas E. Természetrajz módszeres előadásban, ára kötve . . 20 kr.	17358—1888.
Kakujay K. Természetrajz, ára . 60 kr.	17538—1888.
Kakujay K. Naturgeschichte, ára 60 kr.	17538—1888.
Dobóczy L. Gazd. és kert. füzetek II., az el. füsk. V. és VI. oszt. sz.	4068—1885.
Dobóczy L. Gazd. és kert. füz. IV., az el. leányisk. V. és VI. oszt. sz.	4068—1885.

VI. osztály.

Magyar Nemzeti Olvasókönyv, a VI. osztály számára, ára . . . 62 kr.	17358—1888.
Magyar nyelv, Német nyelv, Magyarok története, Alkotmánytan, Földrajz, Atlasz, Természettan, Természetrajz, Gazdaságtan és Szépirási minták, úgy mint az V. oszt.	

Megrendelések úgy a fenti általánosan engedélyezett tankönyvekre, valamint bárkinél és bárhol megjelent könyvekre és zeneművekre a legpontosabban teljesítettnek. Teljes könyvárjegyzékek ingyen és bérmentve.